

ՕՐԱԹԵՐԹ

20 փարայ

թիվ 209

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹ

3 ՕԳՈՍՏՈՍ 1868

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ

Իգական սեռին իրաւունքն յառաջիմեւ վրայ է: Ընդեալ յուլիսի 29ին Եւքսանտրին Պրիս անուն տիկին մը Փարիզի դիտութեանց ձեւարանին առջեւ քննութիւն առաւ և չորս ձերմակ քուէով ընդունուեցաւ: Ըօրկա խիտ քիչ անգամ պատահած յաջողութիւն մ'ըլլալով, նախագահն յիշեալ տիկնոջ շնորհաւորութիւններ ուղղեց, որուն հանգիստիսը ալ ծափահարեցին: Բնան լրագիրը կը ծանուցանէ թէ տիկին Պրիս բժշկութեան ձեւարանն ալ պիտի աշակերտի բժշկուհի ըլլալու համար: Միւս կողմանէ Եւքսանտրին ձեւարանն ալ գերագործի վկայագիր առաւ երկու օրիորդներու, որք գիտնականաց մասնագործի մ'առջեւ խիտ յաջող քննութիւն տուին ըստ համալսարանի կանոնաց: —Իսկ Եւգլիոյ մէջ գեղանի սեռը միմիայն գիտութեան իրաւունքով դո՛հ չըլլար, այլ քաղաքական իրաւունք ալ կը պահանջէ: Ստիֆորտի քուէարկւած համարակալները 1208 կին արձանագրած են յիշեալ աւանին մէջ իրեն ընտրող: Տուրք վճարող հինգ հազարէն աւելի կանայք գանդաւաններ ըրած են պահանջելով որ իրենց ալ արտօնութիւն չտրհուի Մանչեսթրի մէջ քուէ տալու: Եւթօնի մէջ ալ համալսարանները եկեղեցւոյ դռները կ'ախառնած ընտրողաց ցանկին մէջ տուրք վճարող կանանց անուններ դրած են:

Եւրոպական տէրութեանց գեսարաններն հետեւեալ բողոքագիրն ուղղեցին Ռարոնի կառավարութեան:

Եօքոհամ 26 մայիս 1868

«Քրիսթոյի մէջ հրատարակեալ լրաւիկն հետեւեալ յայտարարութիւնը կը

պարունակէ, որ Եօքոհամայի չգնեւն ալ փակցուեցաւ:

«Քրիստոնէական գործելի կրօնքը «բողոքովն արդիւնեալ է. ուստի ով որ «ներկայ հրամանագրոյս հակառակ շարժի, իշխանութեան ձեռքը պիտի «մատուցի, և մատուցներուն ալ պարտաւորութիւն պիտի ընդհանրուի:»

«Ստորագրեալս գեսպան չկրնար այսպիսի յայտարարութեան մը պատճառած խորին ցար չյայտնել անմիջապէս առ Ս. սեմփայլ Էկիպե-Քուզ և Ֆիլէն»:

«Ստորագրեալս Եւքսանտրին ձեւարանի թշնամանալի է այն կը ըսնքին զոր Ռարոնի հետ դաշնակցութիւն ունեցող բոլոր ազգերը կը դաւանին, և միանգամայն հակառակ է այն համակրութեան և համարման տգաւհովութեան» զորս Ս. Ե. հափառ Միքատոն հրապարակաւ յայտնած է անոնց:

Միւս կողմանէ հին արամագրութիւնները կը վերանորոգէ, զորս քաղաքականութեան պատճառները կրնային թերեւ թաքտալի հին ժամանակները, բայց մեր ժամանակն ասոնք կը մերժէ, փանդի բողոքովն հակառակ են յառաջ գիտութեան գաղափարաց զորս Ռարոն կամք յայտնած էր ընդունելու, և այսպէս ինք ալ ուզած էր քաղաքակրթութեալ ազգաց հետ խորհրդով և գործով հաւասար գտնուիլ:

«Ստորագրեալս անշուշտ միտք չունի որ և է կերպիւ Ռարոնի ներքին քաղաքականութեան գործոց խառնըւելու, բայց չկրնար իւր բոլոր գործութեամբ չմերժել թշնամանք մը, որ այնչափ հանգրաւական կերպիւ կըլլայ իւր ներկայացնելու պատիւ ունեցած ազգին կրօնից, և միանգամայն նոյն վսեմութեան ու շաղկութիւնը կը հրաւիրէ այն ծանր դժուարութեանց վրայ զորս այս հրովարտալը կրնայ յարուցա-

նել Ռարոնի վրայ, եթէ գործադրութեան դրուի:

«Եւստղաքմամբ և իւր ընկերակից դեսպանաց հետ համաձայնութեամբ՝ ստորագրեալս ներկայ բողոքագիրս կուղղէ առ նոյն վսեմութիւն, խնդրելով որ բարեհաճին Ս. Ե. Ս. քառօյն աչաց առջեւ դնել:»

Այսերական կառավարութիւնը միտք ունի նորէն կարեւոր օգնութիւններ զրկել Արիտի մէջ Էկեկին փաշային հրամանաց ներքեւ գրուած բանակին: Ար հաստատան թէ յիշեալ զօրաբանակին պաշար մատակարարելու համար Ստարապետի դուռն արդէն պայմանագրութիւններ ըրած է 11/2 միլիոն հօտա ըրինձի, 31/2 միլիոն հօտա տիւրի, 11/2 միլիոն հօտա պաքսի մատի, 300 հազար հօտա կարալի ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ գործի և ածուխի Եւստղաքման մէկ մասն արդէն Սուլայի նաւահանգիստը դեր կուեր է Լըթօղուլ շողեւանով:

(1. 2.)

Թուրքո-Սէլէրինէն Ս. իղանթիս լրագրին եկած հեռագիր մը լուր կուտայ թէ Բաթայէլ Միլիտամ անուն հրեայ մը՝ Ս. Պօլսէն երկու երեք տարեկան յոյն աղջիկ մը փախուցած ըլլալն իմացուելով ձերբակալ եղեր և աղջիկն ալ ընտանիքի մը քով պահելու տրուեր է:

Եղջիկը յունարէն և իտալերէն կը խօսի եղեր և խօսքերէն կը հասկցուի որ ազգականներ ունի և Ս. սփորի մէկ գիւղը կը նստին:

Սեզի զարմանալի կը թուի այս լուրը, մանաւանդ որ չենք կրնար հասկնալ թէ երկու երեք տարեկան աղջիկ մը ինչպէս կրնայ հասկնել իւր ազգականնաց Ս. ոսիորի մէկ գիւղը նստիլ:

Արտուրի թէ՛ կայսերական կառա-
վարութիւնը մայրաքաղաքիս նաւա-
հանգստին տեսչութեան համար նոր
կանոնադրութիւն մը դնելու միտք ու-
նի։ Այս նոր կանոնադրութեան հա-
մեմատ զանազան ընկերութեանց առա-
գաստաւոր նաւերուն և շոգենաւե-
րուն խտրութիւն ներդրու համար մասնա-
ւոր տեղեր պիտի որոշուին, և նաւա-
հանգստին մէջ տեղն ալ ընդարձակ մի-
ջոյց մը պիտի ձգուի։ Առաջին շոգե-
նաւերուն և նաւակայ երթեւեկու-
թեան համար։

Մանկութիւն—Էջբեար լրագրոյն
երեք ամիս դադարման պայմանաժամը
լրացած ըլլալով՝ շարաթ օրը դարձեալ
հրատարակիլ սկսաւ։

... խմբագրապետ .

Ա. Երուսաղէմի միաբանութեան կող-
մէն հրատարակուած «Արիւն» անուն ամ-
սագրոյն առաջիկայ տարւոյս մայիսի թիւ
թիւ սկիզբը՝ «Տարբերութիւն կրօնական մի-
ութեան և միակերպութեան» վերնագրով
յօդուած մը հրատարակուած կը գտնենք։
«Արիւն» խմբագրութիւնը, (խմբագրութիւ-
նը կըսենք, քանզի յօդուածը հեղինակի ա-
նունը չունենալուն համար՝ պատասխանա-
տուութիւնը խմբագրութեան վրայ կ'իյնայ),
այս տարի Պոլսոյ քանի մը թաղերուն (մանա-
ւանդ մէկ թաղին) մէջ յոյն և հայ կը-
ղերին իրարու ըրած Զատիկական այցելու-
թեանց ատենը տեսնուած սովորականէն
աւելի սերտ բարեկամութեան ցոյցերէն
կերեւի թէ գայթակղելով, և բոլոր այն
ցոյցերուն մէջ՝ որոնք մօտէն ականատես
դտնուող ամբողջ թաղերու հայ և յոյն
հասարակութեանց ամեն վիճակէ և աս-
տիճանէ անհատներուն քրիստոնէական սի-
րոյ յայտարարութենէ մը ուրիշ բան չե-
րեցան, ժողովրդեան ամենէն ազատամիտ-
ներուն անգամ սրտին շինութենէն ուրիշ
ազդեցութիւն չըլին, և որոնց մէջ ազ-
գային խմբագրութիւնն իննսուամենորդ
դարու լուսաւոր սկզբունքներուն ցոլա-
ցումը միայն տեսնելով՝ համակ գովու-
թեամբ խօսեցաւ, «Արիւն» խմբագրութիւ-
նը կըսենք, չենք գիտեր ի՞նչ սրա-
տեսութեամբ հեռուէն և իբր չորս ամիս
եաքը Միջին դարու միաբարաց (Աւստրա-
լիաց) անտիքրիստոնէական ջանքերը նշմա-
րելով, Տուտէորդեան նախանձայութեան
թեամբ իր մտքին տրամաբանական բոլոր
ոյժը կը սպառէ ցուցնելու համար թէ ոչ
միայն (տեղական) եկեղեցեաց մէջ տես-
նուած այն յայտարարութիւնները՝ այլ և
ընդհանրապէս որ և իցէ միտում դէպ ի
միութիւն յիշեալ երկուց եկեղեցեաց՝ վնա-
սակար և խոտելի է։

Այս դատողութեան որ մտքի ծնունդ
ըլլալը մեղի պէտք չէ, և բոլոր յօդուա-
ծին մէջ ալ ինչ ոգւոյ շարժում տեսնուե-

լուն վրայ վճիռ տալ չենք ուզեր, ըստ
որում գաղտնիք գիտցող կամ դատող
չենք, թէպէտ գիտենք թէ «Ի յաւել-
ւածոյ սրտի խօսի բերան» . միայն սա մե-
զի զարմանալի կերեւնայ։ Մեր բարեկամ
խմբագիրը՝ որ շարունակ յանուն ճշմարիտ
քրիստոնէական և արդի ընկերական և
քաղաքական լուսաւորեալ սկզբանց խօ-
սելով՝ զինք անոնց նուիրեալ կը դաւանի,
ոչ միայն քրիստոնէական սկզբանց՝ այլ
և ուղիղ բանի և քաղաքավարութեան
հակառակ՝ բացարձակ կերպով վճռելէ
զատ թէ այն յայտարարութիւնները միա-
բարական (ուրիշորական) դաւաճանու-
թեան գաղտնի մեքենայներ են, իւր երա-
զած միաբանները՝ կամ մանաւանդ միա-
բարը՝ (քանզի «վերապատուելի» բառով
յայտնի կընէ թէ անհատի մը դէմ է իւր
բոլոր յարձակումը) «տգէտ», «թեթեա-
միտ», «ցնորական երազներ տեսնող», իր
«միտքը ժողովուրդի մէջ սերմանելուն
համար խարաղանաւ ծեծուելու արժանի»
և ուրիշ անոնց նման թշնամալից խօս-
քերով նախատակած կընէ։ Մեր բարե-
կամ խմբագիրը գիտնալու էր նախ որ հա-
կառակորդ մը նախատեն անոր անիրաւ
ըլլալուն փաստ չըլլալէն զատ՝ անիրաւու-
թիւնը նախատուին կողմէն ըլլալուն գրե-
թէ միշտ կասկած կուտայ, Գիտնալու էր
երկրորդ որ, երբ մէկը դատողութիւն մը
ապացուցութեան մը հիմնէ, նախ պէտք
է որ այն դատողութիւնն ապացոյցներով
հաստատէ, եթէ անիկա ինքնին յայտնի
սկզբունք մը կամ իբր արդէն ապացուց-
եալ ընդհանուր ընդունուած ճշմարտու-
թիւն մը չէ։ Մեր բարեկամին փաստա-
բանութիւնը, որչափ որ մենք կը հասկը-
նանք, համառօտաւ սա է. Զատիկական այ-
ցելութեանց պատճառաւ եղած յիշեալ
յայտարարութիւնները կամ ցոյցերը միա-
բարաց կամ ուրիշորաց՝ (այսինքն Հայաս-
տանեայց եկեղեցին յունականին հետ ձու-
լի կամ մանաւանդ անոր մէջ ընկղմել, որ
ըսել է ազգային եկեղեցին ջնջել ուղղո-
ւորութեան մէկ խաղը կամ մեքենագործու-
թիւնն է. և որովհետեւ միաբարութեան
դրութիւնը և այն նպատակաւ եղած ջան-
քերը միասակար, ատելի, անտիքրիստո-
նէական և ազդատեցական են, ապա այն
հայ եկեղեցականը կամ եկեղեցականը որ
այս դադանի մեքենագործութեան շարժիչ
են, իրեւ ազդի և եկեղեցեայ թշնամի և
վնասակար՝ «խարաղանաւ ծեծուելու ար-
ժանի» են։)

Այս պատճառաբանութեան երկրորդ
մասը, այսինքն թէ միաբարութիւնը կամ
Հայաստանեայց եկեղեցին ուրիշ որ և իցէ
մասնաւոր եկեղեցեայ հետ նոյնայնելու և
անոր մէջ ընկղմելու դրութիւնը վնասակար,
ատելի, անտիքրիստոնէական և ազգաս-
պան է, յայտնի է և ապացուցուելու կա-
րօտ չէ. ինչպէս նաեւ հետեւութիւնը
կամ եղբակացութիւնը թէ՛ այնպիսի ոգ-
ւով այն դրութիւնը գործադրելու հետա-

մուտ անձինք՝ եկեղեցական և աշխար-
հական վնասակար զգուշալի և մերժելի
են։ Մեր բարեկամ խմբագիրը, թէպէտ
ասոնք ապացուցանելու պէտք չունէր,
երկայն փաստերով և նրբութիւններով
կամ վճռական խօսքերով կը ջանայ զա-
նոնք հաստատել. բայց հոգ չէ. հետեւե-
ալ խօսքերը՝ զոր անոր յօդուածէն կը քա-
ղենք՝ մեր գաղափարին ալ համաձայն են.
«Ինչպէս անհատ մարդիկ, կըսէ, նոյն-
պէս իւրաքանչիւր ազգ և եկեղեցի իր
սեպհական կոչումն ունի, իր առանձին
տիպն ու անձնաւորութիւնը։ Ով որ ասէ
թէ ես իմ ինքնուրոյն էութիւնս կարող
եմ ուրիշի հետ փոխարինել, կը սխալի,
և ով որ բռնութեամբ կը ճգնի ուրիշի
գոյութիւնը իրեն գրաւել, մարդասպան է
և ազգասպան։ Հետեւապէս այն եկեղե-
ցին որ կը ջանայ մի այլ եկեղեցի իրեն
հետ միակերպել, աննորդամիտ է և հա-
լածասէր։ Այն տէրութիւնը կամ ազգը
որ կը հետամտէ մի այլ ազգութիւն իրեն
մէջ խորասուզել և համակերպել, բռնա-
կալ է և թշնամի աստուածութեան և
բնութեան։ . . . Մարդկային միութիւնը
ներքին է և հոգեւոր, և ոչ արտաքին
և մարմնաւոր. այսպէս է և իւրաքանչի-
ւոր կրօնական միաբանութեանց կամ ե-
կեղեցեաց միութիւնը։ Կայ քրիստոնէա-
կան ընդհանուր եկեղեցիներքին հոգեւոր
միութեամբ ամենայն ճշմարիտ հաւատա-
ցելոց, կան և մասնաւոր եկեղեցիներ
ըստ ազգի, ըստ տեղոյ, և ըստ առանձին
ծիսից և արարողութեանց։ Մասնաւոր
կամ ազգային եկեղեցեաց ճշմարիտ հոգին
ամենեւին ընդգէմ չէ այս ընդհանուր հո-
գեւոր միութեան. . . քրիստոնէից քա-
րողածն ևւս այս հոգեւոր միութիւնն
պէտք է որ լինի և ոչ թէ արտաքին
միակերպութիւնը. . . . Այն եկեղեցին
որ իրմէն արտաքին ճշմարտութիւն և
փրկութիւն չընդունիր, այն եկեղեցին
որ ուրիշ ազգային եկեղեցիները կը հա-
լածէ և հերետիկոս ու հերձուածող կան-
ուանէ, նա քրիստոնէական եկեղեցեայ
գործ չգործեր, այլ մոլեկրօնութեան Այն
եկեղեցին որ ուրիշ դաւանութիւնները կը
բռնաբարէ, Աւետարանի հոգւոյն դէմ կը
մեղանչէ. վասն զի եկեղեցեայ իրական
պարծանքը դաւանաբանական վիճաբա-
նութեանց մէջ չէ, այլ իւր կոչումը գոր-
ծովք և արդեամբք կատարելու մէջ։»

Մնացեալը յաջորդ թուով։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԷՍԶԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻԷ

Յօդուած երկուշարթիառաւօտ			
բացուեցաւ		42	18
»	» կէս օր գոցուեցաւ	42	26
»	» « բացուեցաւ	42	26

Խմբագիր—Տնօրէն
Կ. Ս. ԻԻՓԻՏԻՃԵՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՈԼԻՍ ԶԵՆԻԼԻ ԽԱՆ